

Dominik Gajewski

Cash pooling – aspekty podatkowe

Palestra 58/1-2(661-662), 47-56

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

CASH POOLING – ASPEKTY PODATKOWE

1. CASH POOLING – POJĘCIE, RODZAJE I ZASADY FUNKCJONOWANIA

Holdingi coraz częściej sięgają po rozwiązania finansowe pozwalające im na kompleksowe zarządzanie płynnością finansową. Konieczność prowadzenia coraz bardziej efektywnej polityki zarządzania finansami w połączeniu z tendencją do wiązania się uczestników obrotu gospodarczego w grupy kapitałowe wymusza stosowanie nowoczesnych form porozumień zmniejszających koszty finansowania bieżącej działalności. Głównie z tych przyczyn coraz częściej spotkać można rozwiązanie określane mianem **cash pooling**.

Cash pooling określany jest jako forma zarządzania finansami stosowana przez podmioty należące do jednej grupy kapitałowej (holdingu) lub podmioty powiązane ekonomicznie w jakikolwiek inny sposób. Istota tej umowy sprowadza się do koncentrowania środków pieniężnych z jednostkowych rachunków poszczególnych podmiotów na wspólnym rachunku grupy (rachunek główny) i zarządzaniu zgromadzoną w ten sposób kwotą, przy wykorzystaniu korzyści skali. Podstawowym walorem cash pooling jest możliwość koncentracji środków kilku podmiotów oraz wyrównywania przejściowych nadwyżek wykazywanych przez jedno z podmiotów z przejściowymi niedoborami zaistniałymi u innych podmiotów. Dzięki takiej konstrukcji następuje minimalizowanie kosztów kredytowania działalności podmiotów z grupy poprzez kredytowanie się przy wykorzystaniu środków własnych grupy. Instytucja cash pooling jest narzędziem finansowym znanym w innych państwach i stosowanym w szerokim zakresie przez wiele podmiotów.

W ramach cash pooling wyznaczony zostaje podmiot (**pool leader**), który niejako odpowiada za wspólny rachunek, na którym gromadzone są nadwyżki, i zarządza nim.

Umowa cash pooling przyjąć może dwie podstawowe konstrukcje:

1) **Cash pooling tzw. wirtualny (nontional)**, w którym nie występuje fizyczny transfer środków pieniężnych pomiędzy rachunkami spółek uczestniczących w rozliczeniach cash poolowych. Do informacji pool leadera przesyłane są natomiast salda z rachunków uczestników w celu potrącenia i zastosowania skonsolidowanego oprocentowania dla tak uzyskanego salda netto. Salda podlegające potrąceniu pozostają fizycznie na własnych rachunkach podmiotów, natomiast odsetki naliczane są do wysokości netto zgromadzonych sald. W prezentowanym rozwiązaniu podmioty, których rachunki wykazują salda ujemne, nie ponoszą kosztów związanych z oprocentowaniem overdraft, gdyż w rzeczywistości bank oblicza odsetki jedynie skumulowanego salda. Oczywiście może się zdarzyć, że nawet tak skumulowane saldo będzie ujemne i w takim przypadku będzie podlegało oprocentowaniu jak dla overdraft.

2) **Cash pooling rzeczywisty (zero-balancing, cash concentration)** – w tym przypadku – w odróżnieniu od cash pooling wirtualnego – transfer środków pomiędzy rachunkami uczestników i rachunkiem głównym grupy dokonywany jest fizycznie. Transfery następują automatycznie na zakończenie danego dnia, po przeprowadzeniu transakcji czy też po przekroczeniu określonego w umowie limitu. Wykazane nadwyżki (saldo dodatnie) przekazywane są na rachunek główny, a deficyty (saldo ujemne) występujące na rachunkach poszczególnych podmiotów są pokrywane z rachunku głównego.

Wybór konkretnej metody należy poprzedzić analizą uwzględniającą specyfikę danego podmiotu.

Tak więc cash pooling jest formą optymalizacji zarządzania finansami, co do zasady polegającą na koncentrowaniu środków z jednostkowych rachunków (saldo) poszczególnych firm z danej grupy kapitałowej na jednym wspólnym rachunku (rachunku grupy), a następnie zarządzaniu zgromadzonymi w ten sposób środkami, z wykorzystaniem korzyści skali.

Podstawową **korzyścią** płynącą z zastosowania cash pooling jest możliwość wyrównywania przejściowych niedoborów środków finansowych wykazanych przez podmioty z grupy z osiągniętymi przez inne podmioty nadwyżkami. Cash pooling jest więc alternatywą wobec finansowania danego podmiotu zarówno drogą wewnętrzną (np. poprzez podniesienie kapitału), jak i zewnętrzną (np. kredytem).

Przy zastosowaniu tego instrumentu spółki z grupy kapitałowej (w jednym kraju bądź w różnych krajach) korzystają z jednakowych stóp oprocentowania ustalonych dla salda zgromadzonego na rachunku głównym.

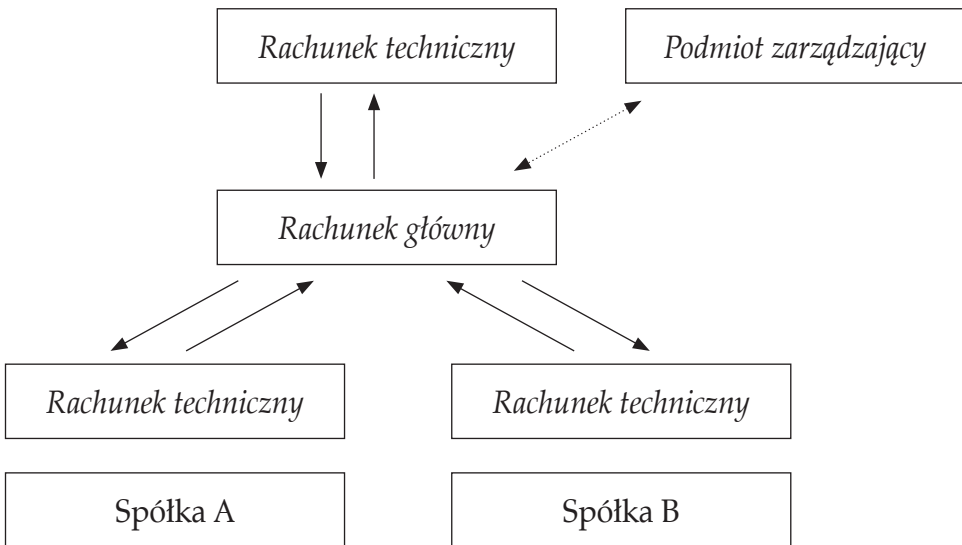
Najważniejszą korzyścią jest możliwość globalnego minimalizowania kosztów kredytowania działalności podmiotów z grupy (poprzez kredytowanie się przy wykorzystaniu środków własnych grupy), przy jednoczesnej optymalizacji globalnej pozycji finansowej. Innymi słowy, cash pooling pozwala podmiotom w nim uczestniczącym na równoczesne ograniczenie kosztów odsetkowych i zwiększenie przychodów odsetkowych, przy wykorzystaniu środków jednostkowych (tj. wykorzystywaniu przez uczestnika jego własnych środków) i środków grupowych (czyli wykorzystywaniu przez uczestnika środków innych uczestników).

Adresatami rozwiązań cash poolingowych są przede wszystkim podmioty działające w ramach grupy kapitałowej (holdingu). Mechanizm cash pool mogą z powodzeniem stosować także przedsiębiorstwa posiadające oddziały z osobnymi rachunkami bankowymi.

Instytucja cash pooling jest narzędziem finansowym znanym w innych państwach i stosowanym w szerokim zakresie przez wiele podmiotów. Niejednokrotnie planuje się stworzenie tego typu schematu w Polsce lub też włączenie jednej ze swoich spółek-córek do już istniejącej struktury.

Zarówno prawo podatkowe, bankowe, jak i cywilne nie przewiduje wprost instytucji cash pooling. Teoretycznie więc nie ma jakichkolwiek ograniczeń co do stosowania tego interesującego instrumentu finansowego. Niestety brak stosownych regulacji uznać należy za najistotniejsze ograniczenie, powoduje to bowiem poważne utrudnienia w prawidłowej klasyfikacji czynności wykonywanych w ramach tego mechanizmu¹.

¹ M. Zwyrte, *Cash pooling po polsku*, „Monitor Podatkowy” 2006, nr 8.

Umowa cash poolingu do pewnego stopnia przypomina w swym charakterze uregulowaną w polskim prawie umowę pożyczki, jednak nie wyczerpuje istotnych jej znamion. Stosownie do przepisu art. 720 k.c.² dający pożyczkę zobowiązuje się przenieść na własność biorącego pożyczkę określoną ilość pieniędzy albo rzeczy oznaczonych co do gatunku, a biorący zobowiązuje się zwrócić tę samą ilość pieniędzy albo tę samą ilość rzeczy tego samego gatunku i tej samej jakości. W operacjach cash poolingu nie dochodzi do zawarcia umowy pożyczki, ponieważ brak jest zobowiązania do przeniesienia określonej ilości pieniędzy na określony w umowie podmiot. Uczestnik tego typu umowy nie wie, czy środki te zostaną wykorzystane, w jakiej wysokości i przez którego uczestnika. Tym samym nie jest to czynność skonkretyzowana.

Brak uregulowania cash poolingu w prawie polskim powoduje konieczność jego kształtowania na podstawie art. 353¹ Kodeksu cywilnego, który statuuje zasadę swobody umów. Zgodnie z nią strony mogą ukształtować treść umowy, a także wybrać kontrahenta według swego uznania, byleby treść stosunku prawnego lub jego cel nie sprzeciwiała się właściwości (naturze) stosunku, zakazom zawartym w ustawie ani zasadom współżycia społecznego.

Z zastrzeżeniem aspektów podatkowych, poruszonych w dalszej części artykułu, doradcy, konstruując struktury cash poolingowe, w praktyce wykorzystują możliwości wynikające z przepisów o wstąpieniu w prawa wierzyciela zawarte w Kodeksie cywilnym (tzw. subrogacja³). Regulacje te pozwalają przyjąć, że rozliczenia pomiędzy bankiem a poszczególnymi podmiotami są dokonywane poprzez wstąpienie jednego z podmiotów, zamiast banku, w prawa wierzyciela względem innego podmiotu⁴.

² Ustawa z 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 1964 r. nr 16, poz. 93 z późn. zm.), zwana dalej k.c.

³ Art. 518 k.c.

⁴ T. Szczepanik, W. Szczypiński, *Cash pooling – aspekty prawno-podatkowe*, „CFO Magazyn Finansistów” 2007, nr 4.

Cash pooling jest instytucją niejednorodną. Posiada dwa wymiary:

- 1) formalny – cash pooling jako wielostronna i złożona czynność prawna,
- 2) materialny – cash pooling jako usługa i produkt bankowy.

Te dwa wymiary w różny sposób oddziałują na sferę podatkową. Wymiar formalny głównie ma znaczenie dla podatku od czynności cywilnoprawnych⁵ (zwany dalej PCC), wymiar materialny zaś – dla podatku od towarów i usług⁶ (zwany dalej VAT).

2. CASH POOLING A PODATEK OD CZYNNOŚCI CYWILNOPRAWNYCH

Umowa cash poolingowa zawiera wiele obowiązków (świadczeń) i skorelowanych z nimi uprawnień uczestników oraz banku, który – co do zasady – jest organizatorem przedsięwzięcia.

W doktrynie prawa cywilnego funkcjonuje kategoria związków umów (umowy sprzężone), które dotyczą problematyki jedności lub wielości umów. W praktyce dość często potrzebna jest ocena, czy w przypadku danego stosunku zobowiązaniowego mamy do czynienia z jedną umową o złożonej treści, czy też z wieloma ze sobą powiązаныmi umowami. Dlatego kluczowe dla rozstrzygnięcia kwestii jest zdefiniowanie umowy odrębnej.

Za umowę odrębną można przyjąć zespół postanowień (oświadczeń woli), który zdolny jest wyznaczać konieczne do istnienia umowy elementy. Warto jednak zwrócić uwagę, że samodzielność treściowa (obejmowanie przez umowę minimum treści pozwalającego na wywołanie skutku regulującego) to z pewnością skutek konieczny odrębności umowy, ale istnienie tego minimum treści samo jeszcze o odrębności umowy nie przesądza. Dlatego trzeba odpowiedzieć, jakie jest kryterium kwalifikowania grupy postanowień umownych jako jednej umowy lub wielu umów odrębnych. Poszukując tego kryterium, można opierać się na formalnym bądź skutkowym pojmowaniu czynności prawnej⁷.

W pierwszym przypadku o jedności czy odrębności decyduje odrębność aktów wypowiedzi stron, dlatego należy badać łączność bądź odrębność (przestrzenną i czasową) znaków, którymi strony posłużyły się w celu uzewnętrznienia swoich decyzji. W ujęciu skutkowym (przeważające w doktrynie) decydujące znaczenie dla rozstrzygnięcia omawianego problemu ma fakt, czy skutkiem zawarcia umowy jest powstanie jednego, czy też większej liczby stosunków zobowiązaniowych, oraz fakt, czy oświadczenia woli stron zmierzają do utworzenia jednego, czy też więcej stosunków prawnych, o czym decydować ma autonomiczna wola stron.

Jeżeli więc zatem w umowie cash poolingowej strony określą za podstawę prawną przepływów pieniężnych umowy pożyczki bądź przelewy wierzytelności, a ponadto ze zło-

⁵ Ustawa z 9 września 2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych (Dz.U. z 2005 r. nr 41, poz. 399 z późn. zm.), zwana dalej ustawą PCC.

⁶ Ustawa z 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz.U. z 2004 r. nr 54, poz. 535 z późn. zm.), zwana dalej ustawą VAT.

⁷ P. Machnikowski, *Prawo zobowiązań – część ogólna*, pod. red. E. Łętowskiej, Warszawa 2006, s. 531 i n.

zonych oświadczeń woli wynikać będzie chęć powstania wielu stosunków prawnych, wówczas umowy te, jako umowy odrębne wymienione w ustawie PCC⁸, co do zasady podlegać będą opodatkowaniu PCC.

Oddzielną kategorię cywilnoprawną tworzą tzw. umowy kompleksowe należące do umów nienazwanych. Umowy te tworzą jeden stosunek zobowiązaniowy obejmujący wiele obowiązków i świadczeń, przez co stosunek taki nie odpowiada żadnemu z ustawowych typów zobowiązań⁹. Należy zatem przyjąć, że w przypadku gdy strony porozumienia cash poolingowego ukształtują jego treść tak, aby tworzyło ono umowę kompleksową, umowa ta, jako nienazwana, nie będzie podlegać opodatkowaniu PCC.

W doktrynie prawa podatkowego dostrzega się dualistyczne podejście do umowy cash pooling. Pierwsze z nich stanowi, że ustawa o PCC posiada zamknięty katalog umów podlegający opodatkowaniu. O zakwalifikowaniu poszczególnych kontraktów do tego katalogu nie decydują ich nazwy, lecz przedmiotowo istotne elementy umów nierzecznych, unormowanych w odrębnych przepisach prawa. Występowanie w stosunkach zobowiązaniowych wymienionych wyżej elementów stanowi podstawowe kryterium oceny każdej umowy z punktu widzenia jej skutków w zakresie podatku. Kryterium to znajduje zastosowanie w odniesieniu do umów mieszanych, zawierających elementy umów nierzecznych, które jako typowe w obrocie prawnym generalnie zostały zdefiniowane w Kodeksie cywilnym. Jest to jednoznaczne, że jeżeli w treści umów mieszanych wystąpią elementy choćby jednej z czynności cywilnoprawnych enumeratywnie wymienionych w ustawie PCC¹⁰, wówczas umowy te będą podlegały opodatkowaniu na zasadach ogólnych. Ta zasada dotyczy również wielowariantowych umów typu cash pooling, jednak tylko wówczas, gdy mają one charakter umów mieszanych. Takie umowy, w zależności od przyjętych przez kontrahentów rozwiązań, mogą prowadzić do powstania obowiązku podatkowego w PCC. Jednak aby jednoznacznie i ostatecznie to rozstrzygnąć, trzeba najpierw dokonać analizy postanowień konkretnej umowy¹¹.

Inne (drugie) podejście polega na tym, że organy podatkowe uznają, iż cash pooling jako sposób gospodarowania wolnymi środkami finansowymi uczestniczących w nim podmiotów, pomimo zawierania w sobie pewnych elementów pożyczki, nie wyczerpuje istotnych jej znamion. W przypadku cash pooling mamy do czynienia z trzema przynajmniej podmiotami: podmiotem posiadającym wolne środki finansowe, podmiotem posiadającym niedobór tych środków oraz bankiem występującym w roli pośrednika działającego we własnym imieniu. Z tytułu uczestnictwa w tych transakcjach dla wszystkich podmiotów powstają określone prawa i obowiązki, jednak nie dochodzi w tym przypadku do zawarcia umowy pożyczki, ponieważ brak jest zobowiązania do przeniesienia określonej ilości pieniędzy na określony w umowie podmiot. Uczestnik cash pooling posiadający wolne środki nie wie, czy środki te zostaną wykorzystane, w jakiej wysokości i przez którego uczestnika. W związku z tym nie jest skonkretyzowana druga strona umowy, jak również jej przedmiot, ponieważ źródłem, z którego zostanie zasilony rachunek

⁸ Art. 1 ust. 1 ustawy PCC.

⁹ P. Machnikowski, *Prawo zobowiązań*, s. 532.

¹⁰ Art. 1 ust. 1 ustawy PCC.

¹¹ Takie stanowisko prezentowane jest w odpowiedzi podsekretarza stanu w Ministerstwie Finansów z 27 kwietnia 2004 r. na interpretację poselską nr 6005 w sprawie kwalifikacji do celów podatkowych porozumień o wspólnym zarządzaniu płynnością finansową przez grupę spółek, (w): M. Zwyrte, *Cash pooling*.

o saldzie debetowym, jest rachunek zbiorczy, na którym gromadzone są wolne środki wszystkich posiadających je uczestników cash pooling. Reasumując, zawarcie umowy dotyczącej usługi kompleksowego zarządzania płynnością finansową cash pooling nie zostało wymienione w katalogu czynności podlegających opodatkowaniu PCC. Czynności tego typu nie można również zakwalifikować jako umowy pożyczki wymienionej w tym katalogu, dlatego nie będą opodatkowane PCC¹².

Podsumowując powyższe rozważania, trzeba jednoznacznie stwierdzić, że o skutkach podatkowych w PCC umowy cash pooling ostatecznie będzie przesądzać treść umowy. W sytuacji gdy strony porozumienia ukształtują jego treść tak, aby tworzyło ono umowę kompleksową, wówczas umowa ta, jako nienazwana, pozostanie poza zakresem PCC. Jeżeli natomiast w umowie cash pooling – skonstruowanej jako związek umów – strony przyjmą za podstawę prawną przepływów pieniężnych umowy pożyczki czy też przelewy wierzycelności, ponadto ze złożonych oświadczeń woli wynikać będzie chęć powstania wielu stosunków prawnych, wówczas takie umowy odrębne, jako umowy wymienione w ustawie PCC¹³, co do zasady podlegać będą opodatkowaniu PCC.

3. CASH POOLING A PODATEK VAT

Z punktu widzenia podatku VAT umowy cash poolingowe powinny być ujmowane w wymiarze materialnym, czyli cash pooling jako usługa i produkt bankowy. W związku z tym, żeby ocenić skutki podatkowe z punktu widzenia VAT, trzeba skoncentrować uwagę głównie na czynnościach faktycznych realizowanych przez poszczególne podmioty (strony) porozumienia cash poolingowego. Wśród podmiotów zaangażowanych w typową umowę cash poolingową można wyróżnić ich trzy kategorie: bank, agenta oraz uczestników. W stosunku do każdej z nich mogą zaistnieć inne konsekwencje podatkowe z tytułu uczestnictwa w umowie cash poolingowej.

Bank jest głównym organizatorem przedsięwzięcia cash poolingowego, dostarczając odpowiednich narzędzi umożliwiających sprawne funkcjonowanie produktu. Rola, jaką pełni bank w umowie cash poolingowej, przesądza o uznaniu go za podatnika VAT oferującego kompleksową usługę zarządzania płynnością finansową uczestników, stanowiącą usługę z zakresu pośrednictwa finansowego. W konsekwencji w przypadku pobierania przez bank prowizji lub innego rodzaju wynagrodzenia za świadczone usługi bank, co do zasady, będzie podmiotem obowiązującym rozpoznać obowiązek podatkowy w podatku VAT, przy czym nie będzie temu towarzyszyć powstanie zobowiązania podatkowego, z uwagi na fakt zwolnienia z VAT usług pośrednictwa finansowego¹⁴.

Ustalenie statusu w podatku VAT **agenta** (pool leader) zależy od charakteru i funkcji,

¹² Interpretacja indywidualna Dyrektora Izby Skarbowej w Warszawie z 23 lipca 2008 r., IPPB2/436-138/08-4/AS oraz interpretacja indywidualna Dyrektora Izby Skarbowej w Warszawie z 25 listopada 2009 r., IPPB2/436-343/09-2/AE; (w:) T. Szczepanik, W. Szczypiński, *Cash pooling*.

¹³ Art. 1 ust. 1 ustawy PCC.

¹⁴ Stanowisko to znajduje potwierdzenie w odpowiedzi podsekretarza stanu w Ministerstwie Finansów z 27 kwietnia 2004 r. oraz 2 lipca 2004 r. na interpelację nr 6005 w sprawie kwalifikacji do celów podatkowych porozumień o wspólnym zarządzaniu płynnością finansową przez grupę spółek, w której Ministerstwo Finansów powołuje się na uzyskaną od GUS w Warszawie informację statystyczną, zgodnie z którą usługi cash

jaką pełni on w konkretnej strukturze cash poolingowej. Można spotkać w praktyce dwa odmienne podejścia w tym zakresie, co nie oznacza, że można wypracować rozwiązanie pośrednie.

W pierwszym przypadku rola agenta sprowadza się wyłącznie do formalnej nominacji, przy czym wszelkie czynności faktyczne realizowane są przez bank na mocy umowy cash pooling. Co do zasady agent jest jednym z uczestników, dla którego oprócz standardowego rachunku bankowego prowadzony jest ponadto rachunek zbiorczy (techniczny), przez który przeprowadzane są rozliczenia poszczególnych uczestników. W konsekwencji należy uznać, że tak przedstawiona rola agenta w strukturze nie upoważnia do uznania go za podatnika VAT, nawet wówczas gdyby uzyskiwał korzystniejsze warunki oprocentowania sald niż inni uczestnicy.

W praktyce występują również struktury, w których agent przejmuje od banku część lub całość czynności faktycznych, za co uzyskuje wynagrodzenie (provizję) od pozostałych uczestników. Zwiększona aktywność pool leadera, która przejawia się w uzyskiwaniu dodatkowego wynagrodzenia – w tym często niewyodrębnionego – pozwala uznać go za podatnika VAT z tytułu pełnionych przez niego funkcji w strukturze. Nie jest przy tym rzeczą przesadzoną, jaką stawkę należałoby w takim przypadku zastosować. Uważam jednak, że usługi realizowane przez pool leadera uznane być powinny za usługi pośrednictwa finansowego i w związku z tym powinny one korzystać ze zwolnienia z podatku VAT¹⁵. W związku z tym obrót osiągany przez pool leadera uwzględniony powinien zostać w kalkulacji VAT, o której mowa w ustawie VAT¹⁶. W szczególności należy uznać, że obrotu tego nie można uznać za uzyskany z tytułu sporadycznych transakcji finansowych¹⁷.

Uczestnicy porozumień cash poolingowych (w tym agent w zakresie, w jakim występuje jako zwykły uczestnik) finansują się nawzajem, uzyskując przychody lub ponosząc koszty z tytułu tego finansowania. Konsekwencją tego jest alokacja odsetek pomiędzy uczestnikami. Mając na względzie dość szeroką definicję świadczenia usług¹⁸ oraz równie szeroką definicję podatnika, do rozstrzygnięcia pozostaje kwestia statusu w podatku VAT uczestników porozumień cash poolingowych.

Jednak w praktyce występuje dość jednolite stanowisko, w myśl którego czynności wykonywane przez uczestników, umożliwiające dokonywanie bankowi odpowiednich transferów środków finansowych w ramach struktury cash pooling, nie stanowią odrębnego świadczenia usług przez uczestników – w myśl ustawy VAT¹⁹ – lecz jedynie elementy pomocnicze, konieczne dla efektywnego wyświadczenia przez bank usługi kompleksowego zarządzania płynnością finansową²⁰.

poolingu kwalifikuje się w grupowaniu PKWiU 65.23.10-00.00 do „Usługi pośrednictwa finansowego gdzie indziej niesklasyfikowane”, (w:) M. Zwyrt, *Cash pooling*.

¹⁵ Stanowisko Dyrektora Izby Skarbowej w Poznaniu w interpretacji indywidualnej z 3 czerwca 2008 r., ILPP1/443-274/08-4/KG, (w:) T. Szczepanik, W. Szczypiński, *Cash pooling*.

¹⁶ Art. 90 ustawy VAT.

¹⁷ Art. 90 ust. 6 ustawy VAT.

¹⁸ Art. 8 ust. 1 ustawy VAT.

¹⁹ Art. 8 ustawy VAT.

²⁰ Interpretacja indywidualna z 5 maja 2008 r. Dyrektora Izby Skarbowej w Katowicach, IBPP2/443-88/08/ICZ/KAN-1168/02/08, publikowana w: T. Szczepanik, W. Szczypiński, *Cash pooling*.

Z drugiej strony warto przypomnieć, że organy podatkowe zawarły konkluzję²¹, iż uczestnik umowy, lokując wolne środki finansowe na rachunku bankowym spółki finansowej, w efekcie których następuje wypłata wynagrodzenia w postaci dopisywanych odsetek, dokonuje sprzedaży w rozumieniu ustawy VAT. W związku z tym przekazywanie nadwyżek środków finansowych na rachunek bankowy spółki finansowej stanowi świadczenie usług w rozumieniu ustawy VAT²² zarówno dla uczestnika umowy, jak i dla spółki finansowej oraz podlega opodatkowaniu tym podatkiem²³.

Sądzę, że drugie z przedstawionych wyżej podejść znajduje większe uzasadnienie, jeśli weźmie się pod uwagę, że uczestnicy, przekazując swoje wolne środki finansowe do dyspozycji czy to banku, czy to pool leadera, ekonomicznie i prawnie finansują inne podmioty z grupy kapitałowej. Ponadto uczestnicy ci uzyskują w zamian za swoje świadczenia wynagrodzenie w postaci odsetek, czyli kwotę należną, o której mowa w ustawie VAT²⁴.

Uznanie uczestników za podatników VAT z tytułu finansowania innych uczestników struktury, a więc wykonywania usług pośrednictwa finansowego zwolnionych z VAT, nie przesądza jeszcze o negatywnych konsekwencjach tego stanu rzeczy. Trzeba stwierdzić, że obrót z tego tytułu powinien być uznany za obrót z tytułu sporadycznych transakcji finansowych i nie powinien wpływać na zakres odliczalności podatku VAT po stronie uczestników.

Tezę tę potwierdza również orzecznictwo ETS²⁵, które stanowi, że w przypadku transakcji związanych z silnie ograniczonym wykorzystywaniem aktywów lub usług podlegających opodatkowaniu podatkiem od wartości dodanej, można przyjąć, iż mamy do czynienia z transakcjami sporadycznymi. W konsekwencji nie może budzić wątpliwości, że partycypowanie poszczególnych uczestników w strukturze cash poolingowej nie będzie związane z silnym wykorzystywaniem aktywów lub usług podlegających opodatkowaniu VAT, przeciw wszelkie czynności faktyczne – z którymi takie zaangażowanie mogłoby się łączyć – wykonywane są w tych strukturach przez bank bądź pool leadera²⁶.

4. CASH POOLING A IMPLIKACJE W PODATKU DOCHODOWYM OD OSÓB PRAWNYCH. NIEDOSTATECZNA KAPITALIZACJA

Przepisy ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych dotyczące niedostatecznej kapitalizacji odnoszą się do odsetek od pożyczek/kredytów udzielanych spółce przez jej tzw. „kwalifikowanych pożyczkodawców”, tj. podmioty posiadające co najmniej 25%

²¹ Interpretacja Naczelnika Trzeciego Mazowieckiego Urzędu Skarbowego w Radomiu z 20 czerwca 2006 r., 1473/WV/443/546/47/2006/SK, (w:) P. Machnikowski, *Prawo zobowiązań*, s. 532.

²² Art. 8 ust. 1 ustawy VAT.

²³ Interpretacja Naczelnika Trzeciego Mazowieckiego Urzędu Skarbowego w Radomiu z 20 czerwca 2006 r., 1473/WV/443/546/47/2006/SK, (w:) P. Machnikowski, *Prawo zobowiązań*, s. 532.

²⁴ Art. 29 ustawy VAT.

²⁵ Wyrok ETS z 29 kwietnia 2004 r. w sprawie *Empresa de Desenvolvimento Mineiro SGPS SA (EDM) przeciwko Fazenda Pública*, sygn. C-77/01EDM, (w:) P. Machnikowski, *Prawo zobowiązań*, s. 532.

²⁶ R. Jurkiewicz, *Cash pooling – skutki w podatkach obrotowych*, „Monitor Podatkowy” 2008, nr 10.

udziałów (akcji), oraz spółki siostrzane, czyli spółki, w których ten sam podmiot posiada co najmniej 25% udziałów (akcji). Zaliczanie takich odsetek do kosztów podatkowych wypłacającego odsetki może podlegać pewnym ograniczeniom. Na potrzeby p.d.o.p. „pożyczką” określa się, między innymi, każdą umowę, na której podstawie pożyczkodawca zobowiązuje się przenieść posiadanie określonej sumy pieniędzy na pożyczkobiorcę, a pożyczkobiorca zobowiązuje się do spłacenia tej samej sumy.

W tym kontekście należy stwierdzić, że przepisy o niedostatecznej kapitalizacji powinny obejmować tylko umowy cash poolingowe, w których jedna spółka zostaje dłużnikiem innej spółki biorącej udział w cash poolingu.

W przypadku cash poolingu rzeczywistego idea rozliczeń pomiędzy uczestnikami struktury polega na tym, że na koniec danego dnia roboczego ujemne saldo na rachunku jednego podmiotu zostanie pokryte ze środków pieniężnych z rachunku innego uczestnika. W konsekwencji dla celów p.d.o.p. należy przyjąć, że jedna spółka pożycza środki pieniężne od innej spółki, a zatem zastosowanie znajdują przepisy o niedostatecznej kapitalizacji²⁷.

Natomiast w odniesieniu do cash poolingu wirtualnego co do zasady nie występują sytuacje, w których spółki są postrzegane jako podmioty zaciągające pożyczki lub udzielające ich w świetle p.d.o.p. W ramach takich umów nie dochodzi bowiem do faktycznych transferów pieniężnych pomiędzy spółkami z grupy, gdyż konsolidacja sald na kontach odbywa się wirtualnie. W konsekwencji przepisy o niedostatecznej kapitalizacji nie powinny mieć zastosowania do tego typu struktur.

5. CASH POOLING A CENY TRANSFEROWE

Z uwagi na fakt, że w cash poolingu (zarówno rzeczywistym, jak i wirtualnym) biorą z reguły udział podmioty powiązane z danej grupy kapitałowej, zastosowanie znajdują przepisy dotyczące cen transferowych. Oznacza to, że warunki ustalone pomiędzy posiadaczami rachunków powinny opierać się na zasadach rynkowych²⁸.

Rynkowy poziom odsetek powinien być odpowiednio udokumentowany zarówno przez podmioty otrzymujące, jak i wypłacające odsetki. W celu uniknięcia ewentualnych sporów z organami podatkowymi dokumentacja ta powinna być przechowywana dla potrzeb dowodowych. W tym kontekście szczególnie użyteczna może okazać się dokumentacja sporządzona przez bank zarządzający całą strukturą, mająca na celu ustalenie kwoty odsetek dla poszczególnych uczestników struktury cash poolingu²⁹.

Należy również mieć na uwadze, że aby struktura cash poolingu znajdowała uzasadnienie w długim okresie z punktu widzenia przepisów o cenach transferowych, powinna być ona korzystna dla jej uczestników. W pewnym uproszczeniu oznacza to, że odsetki cash poolingowe należne od uczestników posiadających ujemne saldo na koniec dnia roboczego nie powinny być wyższe niż stawki rynkowe obowiązujące dla

²⁷ H. Zawiał-Kubiak, *Cash pooling – skutki w podatku dochodowym*, „Przegląd Podatkowy” 2004, nr 2.

²⁸ Szerzej: M. O’Shaughnessy, J. Banach, S. Lebda, A. Reszka, K. Szydłowska, P. Wiewiórka, *Ceny transferowe*, Warszawa 2003; R. Dłuska, *Ceny transferowe*, „Przegląd Podatkowy” 1998, nr 6.

²⁹ H. Zawiał-Kubiak, *Cash pooling*.

tych uczestników, w przypadku gdyby nie brali oni udziału w cash pooling. Z drugiej natomiast strony odsetki od dodatniego salda na rachunkach uczestnika cash pooling nie powinny być niższe od odsetek, które ten podmiot mógłby uzyskać, gdyby nie brał udziału w strukturze zarządzania płynnością finansową.

Trzeba również zauważyć, że w myśl przepisów o p.d.o.p. w zakresie cen transferowych transakcje zawierane pomiędzy podmiotami powiązаныmi podlegają dodatkowym, rygorystycznym wymogom w zakresie obowiązków dokumentacyjnych.

Summary

Dominik Gajewski

CASH POOLING – TAX-RELATED ASPECTS

The present paper is concerned with the controversies over tax issues arising out of the use of the financial instrument of cash pooling. It is becoming more and more common for economic entities linked by equity to use cash pooling for managing their finances. On the one hand, the economic consequences of using cash pooling are clearly beneficial. On the other hand, the use of this instrument raises doubts in terms of taxation – which are often voiced by the fiscal bodies.

KEY WORDS: cash pooling, groups of companies, VAT, tax on civil law transactions, thin capitalisation

POJĘCIA KLUCZOWE: cash pooling, grupy spółek, VAT, podatek od czynności cywilnoprawnych, cienka kapitalizacja